

Józef Grzywna

"Zakłady Kształcenia Nauczycieli w Kieleckiem w latach 1945-1970", Adam Szymański, Kielce 1975 : [recenzja]

Rocznik Muzeum Narodowego w Kielcach 11, 375-377

1980

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

ADAM SZYMAŃSKI: ZAKŁADY KSZTAŁCENIA NAUCZYCIELI W KIELECKIEM W LATACH 1945—1970, Związek Nauczycielstwa Polskiego i Wyższa Szkoła Pedagogiczna w Kielcach, Kielce 1975, ss. 77.

Problematyka związana z kształceniem, doksztalcaniem i doskonaleniem nauczycieli w okresie PRL doczekała się licznych opracowań naukowych o charakterze ogólnopolskim i regionalnym. Niektóre problemy związane z edukacją pedagogów w województwie kieleckim znalazły odbicie m. in. w kilku pracach doktorskich¹. Nie ma jednak dotąd całościowego i wyczerpującego ujęcia, które wypełniłoby istniejącą lukę w stanie badań nad najnowszymi dziejami oświaty w województwie kieleckim.

Praca A. Szymańskiego, aczkolwiek pożyteczna, sygnalizuje raczej tylko niektóre problemy związane z zakładami kształcenia nauczycieli na omawianym terenie. Autor w sześciu rozdziałach pracy omawia różnorodne systemy i metody kształcenia i doksztalcania nauczycieli, począwszy od 1918, a skończywszy na 1970 r. Samo wydanie pracy przez ZNP i WSP okazało się celowe. Zgromadzony przez Autora materiał faktograficzny uzmysławia czytelnikowi nie tylko trudności w kształceniu nauczycieli, a tym samym położenie szkolnictwa powszechnego, ale ukazuje także wielkie osiągnięcia w tej dziedzinie, jakie dokonały się w Polsce Ludowej. Wysuwany jeszcze

przed 1918 r. przez polską lewicę społeczną postulat kształcenia nauczycieli szkół elementarnych na poziomie akademickim doczekał się praktycznej realizacji dopiero w PRL.

Przy czytaniu pracy nasuwa się wiele uwag krytycznych (być może niektóre z nich mają charakter dyskusyjny). Przede wszystkim niezbyt jasny i logiczny jest układ konstrukcji pracy. Rozdział III *Sieć i organizacja zakładów kształcenia nauczycieli w pierwszych latach powojennych* wymaga wyjaśnienia, co Autor rozumie przez „pierwsze lata powojenne”. W rozdziale IV należało omówić w ogóle działalność liceów pedagogicznych, a nie tylko w latach pięćdziesiątych, natomiast rozdział V poświęcić studium nauczycielskiemu.

W zasadniczych rozważaniach daje się odczuć brak powiązania poszczególnych systemów kształcenia nauczycieli z warunkami i możliwościami ekonomicznymi kraju. Brak też stanowiska opinii publicznej wobec istniejącego systemu kształcenia pedagogów². W oparciu o dotychczasowy stan badań i źródła drukowane można było wprowadzić pewne elementy porównawcze, co pozwoliłoby na ukazanie specyfiki omawianego terenu, a sama praca uzyskałaby „szerszy oddech”. Nie brak też w pracy błędów rzeczowych czy też nie do przyjęcia uproszczeń. Na przykład na s. 3 Autor operuje dwoma pojęciami: oświata i szkolnictwo. Wiadomo, że szkolnictwo jest częścią składową oświaty. Na s. 6 spotykamy stwierdzenie, że dopiero „Odzyskanie niepodległego bytu narodowego w roku 1918 pobudziło inicjatywę różnych osób i ośrodków do poszukiwania najwłaściwszego typu zakładu kształcenia nauczycieli...” Warto przypomnieć, że już na I zjeździe delegatów Zrzeszenia Polskiego Nauczycielstwa Szkół Początkowych w Warszawie w dniach 29—31 1917 r. toczono ożywo-

¹ T. Gruszczyński *Problemy wychowania nauczycieli szkół podstawowych w studium nauczycielskim — na przykładzie SN w Kielcach*, 1966 (maszynopis); W. Krawczyk *Postawy nauczycieli — absolwentów studium nauczycielskiego wobec pracy zawodowej i społecznej w środowisku a wybrane problemy przygotowania kandydatów do zawodu nauczycielskiego (Na przykładzie Studium Nauczycielskiego w Ostrowcu Świętokrzyskim)*, 1972 (maszynopis); S. Ośko *Kandydaci do zawodu nauczycielskiego i ich stosunek do studium oraz przyszłej pracy (Na podstawie Studium Nauczycielskiego w Radomiu)*, 1972 (maszynopis).

² „Dziennik Kielecki” 1945, nr 25; „Swit” 1945, nr 11, nr 20; WAPK, KOSK sygn. 4, Protokoły z konferencji rejonowych z 1945 r.

ną dyskusję wokół tego problemu³. Nie pominięto tej kwestii na międzydzielnicowym zjeździe delegatów stowarzyszeń nauczycielskich w Krakowie w dniach 6—8 I 1918 r. S. Sempolowska domagała się nawet kształcenia wszystkich nauczycieli w uniwersytetach⁴. Również nauczycielstwo Kielecczyny włączyło się czynnie do toczącej się dyskusji⁵. Wiele nieścisłych danych dotyczących szkolnictwa powszechnego spotykamy na s. 8—9. Według Autora w roku szkolnym 1937/38 w woj. kieleckim przypadało przeciętnie na 1 nauczyciela 66 uczniów. Tymczasem wskaźnik wynosił 65 uczniów. Nie zgadza się również obciążenie w poszczególnych powiatach. Np. w opoczyńskim wynosiło ono 67, a nie 69 uczniów. W pozostałych powiatach obciążenie wahało się w granicach od 60—65 uczniów na 1 nauczyciela⁶. Autor podaje, że w tym samym roku szkolnym na wsi woj. kieleckiego istniało 1830 szkół, w tym 1098 I stopnia, do których uczęszczało 110 400 uczniów. Według danych archiwalnych i źródeł publikowanych szkół ogółem było 2044, w tym I stopnia 1222, uczniów zaś w szkołach najniższej zorganizowanych było 123 820. Podobne nieścisłości występują przy omawianiu sytuacji ogólnokrajowej. Autor podaje, że szkół I stopnia w Polsce było 18 295, a uczniów 1 640 900. Tymczasem w roku szkolnym 1937/38 szkół tego typu było 18 300, zaś uczniów 1 649 235⁷. W woj. kieleckim poza szkołą pozostawiało nie 40 400 dzieci, lecz 41 318 (7,8%)⁸.

³ „Głos Nauczycielski“ 1918, nr 6.

⁴ O szkołę polską. Protokół zjazdu delegatów stowarzyszeń nauczycieli z Królestwa, Poznańskiego i Galicji, odbytego w Krakowie w dniach 6—9 I 1918 r., Lwów 1918, s. 125.

⁵ J. Grzywna Z dziejów zawodowego ruchu nauczycielskiego 1905—1918 w Kielecczynie, „Przegląd Historyczno-Oświatowy“ 1974, nr 3, s. 352.

⁶ Składnica akt przy Kuratorium Okręgu Szkolnego w Krakowie, sygn. 65a. Zestawienie statystyczne ze stanu szkolnictwa za rok szkolny 1937/38; Statystyka szkolnictwa 1937/38, Warszawa 1937/38, Warszawa 1938, s. 27.

⁷ Statystyka..., s. 27.

⁸ Składnica akt przy Kuratorium Okręgu Szkolnego w Krakowie, sygn. 65a, Zestawienie

Warto też zwrócić uwagę na niedokładność wyliczeń ilustrujących pochodzenie społeczne uczniów liceów pedagogicznych. I tak zamiast 100% otrzymujemy w roku szkolnym 1947/48 99%, w 1951/52 90% i 1966/67 98% (s. 22—23).

Poważne zastrzeżenia budzi też niekiedy interpretacja pewnych faktów i zjawisk. Tak np. na s. 28 Autor wzrost liczby nauczycieli uzasadnia wzrostem liczby szkół powszechnych 7-klasowych. Nie potrafił też znaleźć uzasadnienia dla prostego zjawiska, jakim był wzrost liczby szkół 7-klasowych w latach pięćdziesiątych. Proces ten przyspieszyła Instrukcja Ministerstwa Oświaty z 12 IV 1950 r. w sprawie organizacji roku szkolnego 1950/51, która obniżała w szkołach wiejskich liczbę uczniów potrzebnych do zorganizowania szkoły 7-klasowej⁹. Autor omawiając w rozdziale VI formy dokształcania nauczycieli niewykwalifikowanych powinien przynajmniej zasygnalizować, że obok korespondencyjnych kursów pedagogicznych i komisji rejonowych ważną rolę w tym względzie spełniały konferencje rejonowe ZNP, kursy przedmiotowe itp. Warto podkreślić, że np. ZO ZNP w Kielcach urządził w październiku 1948 r. w Bodzentynie kurs przedmiotowy dla 110 nauczycieli¹⁰. Autor pracy powinien też dostrzegać różnice między takimi pojęciami, jak dokształcanie i doskonalenie. Nie są to pojęcia jednoznaczne¹¹.

Oddzielnego potraktowania wymaga problem wykorzystania przez Autora bazy źródłowej i literatury. Pod tym wzglę-

statystyczne ze stanu szkolnictwa za rok szkolny 1937/38.

⁹ DzU MO 1950, nr 6, poz. 14; H. Jabłoński Założenia planu rozbudowy szkolnictwa podstawowego na wsi, Warszawa 1950, s. 47.

¹⁰ WAPK, ISzK 1945—1950, sygn. 42, Sprawozdanie z kursu z 2 XII 1948 r.; Sprawozdanie Zarządu Okręgu Związku Nauczycielstwa Polskiego w Kielcach za okres 1959—1962, Kielce 1962, s. 14.

¹¹ J. Hellwig Wkład Związku Nauczycielstwa Polskiego w kształcenie i dokształcanie nauczycieli w Polsce (1919—1968), Poznań 1973.

dem praca pozostawia wiele do życzenia. A. Szymański nie wykorzystał nawet prac regionalnych¹².

Józef Grzywna

JERZY BRZOSOWSKI: KOŃSKIE WCZORAJ I DZIŚ. HISTORIA MIASTA NA TLE REGIONU, Warszawa 1975, Wydawnictwo Katalogów i Cenników, ss. 151.

Niewiele miast Kielecczyny doczekało się monograficznego opracowania swych dziejów. Przed pierwszą wojną światową ukazały się obszerne monografie Radomia¹ i Sandomierza², które obecnie mają już tylko wartość materiałową, dzięki wykorzystaniu szeregu nie istniejących już dziś źródeł. Znacznie mniejszą wartość mają amatorskie opracowania w rodzaju monografii Działoszyc A. Winczakiewicza³ czy Chęciny W. Grzełińskiego⁴. W okresie międzywojennym ukazała się obszerna monografia Kunowa⁵ i znacznie skromniejszy zarys dziejów Staszowa⁶. W okresie powojennym poza obszerną dwutomową monografią Kielc J. Pazdura⁷ zarejestrować możemy opracowania w rodzaju dość jednostronnego zarysu dziejów Skalbierza⁸, popularno-

¹ J. Luboński *Monografia historyczna m. Radomia*, Radom 1907.

² M. Buliński *Monografia Sandomierza*, Warszawa 1879.

³ A. Winczakiewicz *Dawne i nowe dzieje miasta Działoszyc*, Warszawa 1899.

⁴ W. Grzełiński *Monografia Chęciny*, Kielce 1908.

⁵ A. Bastrzykowski *Monografia historyczna Kunowa nad Kamienną i jego okolicy*, Kraków 1939.

⁶ W. Siek *Opis historyczny miasta i parafii Staszów*, wyd. 2, Sandomierz 1937.

⁷ J. Pazdur *Dzieje Kielc do 1863 roku*, Wrocław 1967; tenże *Dzieje Kielc 1864—1939*, Wrocław 1971. Ostatnio ukazały się prace dotyczące kilku innych miast Kielecczyny, a mianowicie: *Ostrowiec Świętokrzyski wczoraj, dziś i jutro*, praca zbiorowa pod red. A. Ginsberta-Geberta, Warszawa 1979; *Pińczów i jego szkoły w dziejach*, praca zbiorowa pod red. J. Wyrozumskiego, Warszawa—Kraków 1979; *Skarżysko-Kamienna. Studia i materiały*, praca zbiorowa pod red. M. Dobrowolskiej, J. Rajmana i T. Ziętarek, Kraków 1977; oraz J. Zieliński *Kielce w Polsce Ludowej*, Warszawa 1978.

⁸ S. Romanowski *Dzieje miasta Skalbierza*, „Rocznik Muzeum Świętokrzyskiego”, t. III, 1966.

¹² Np. W. Jażdżyński *Odbudowa gospodarcza województwa kieleckiego*, „Pamiętnik Kielecki”, cz. II. *Terazniejszość polityczno-gospodarcza regionu*, Kielce MCMXLVIII; S. Ornatowski *25 lat oświaty województwa kieleckiego w Polsce Ludowej*, [w:] *Materiały pomocnicze dla nauczycieli wychowania obywatelskiego*, Kielce 1964; K. Kaluża, S. Ornatowski i H. Smalc *Oświata, nauka, kultura*, [w:] *Kieleckie. Rozwój województwa w Polsce Ludowej*, Warszawa 1970; K. Kaluża i Z. Szabat *Z dziejów oświaty w Kielecczyźnie (1944—1945)*, „Rocznik Muzeum Świętokrzyskiego” t. VII, 1971.